

Ο πόλεμος τέλειωσε*

Η ιστορική ηγεσία των Ερυθρών Ταξιαρχιών απαντά σε μια σειρά ερωτήματα

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΩΝ RENATO CURCIO, MARIO MORETTI
ΚΑΙ BARBARA BALZERANI ΣΤΟΝ ENNIO REMONDINO

Ερώτηση: Ο Ρενάτο Κούρτσο γεννήθηκε πριν από 47 χρόνια στη Ρώμη. Σπούδασε κοινωνιολογία στο πανεπιστήμιο του Τρέντο, ίδρυσε μαζί με τη σύζυγό του Μάρα Καγκόλ, με τον Αλμπέρτο Φραντσεσκίνι και άλλους, τις Ερυθρές Ταξιαρχίες. Είναι στη φυλακή από το 1976, άρα εδώ και 12 χρόνια, και καταδικάστηκε σε 70 χρόνια κάθειρξη. Δεν σκότωσε ποτέ κανέναν.

*ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Δημοσιεύουμε σε αυτό το τεύχος το πλήρες κείμενο της μοναδικής τηλεοπτικής συνέντευξης που παραχώρησε ο Renato Curcio, ο Mario Moretti και η Barbara Balzerani, στον ιταλό δημοσιογράφο Ennio Remondino και που μεταδόθηκε στην εκπομπή «Speciale TGI» της RAI στις 21 Μαρτίου 1988. Όλη η συνέντευξη διαρκεί 50'. Εντός παρενθέσεως προσθέσατε ορισμένα στοιχεία που κάνουν πιο κατανοητές στον έλληνα αναγνώστη ορισμένες αναφορές σε επεισόδια και περιστατικά που δεν είναι και τόσο γνωστά στη χώρα μας. Η συνέντευξη αυτή έρχεται να προστεθεί σε ένα σύνολο από συνεντεύξεις, άρθρα και πολεμικές που έχουν δημοσιεύσει τα «Τετράδια» γύρω από την κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα της σημερινής Ιταλίας ειδικά και γύρω από την βία και την πολιτική στις σημερινές αυταρχικές κοινωνίες γενικότερα. Για τους νέους αναγνώστες που θα ήθελαν να γνωρίσουν την προβληματική που αναπτύχθηκε, σημειώνουμε τα παρακάτω κείμενα και συνεντεύξεις. 1) Ορέστε Σκαλτσόνε: Συζήτηση με τον Π. Νεράντζη για την εργατική αυτονομία και τα προβλήματα του κινήματος στην Ιταλία σήμερα, 2) Giulio Russo: Συζήτηση με τον Δ. Δεληολάνη για την κοινωνική και πολιτική αυτονομία, 3) Luciana Castellina: Συνέντευξη στον Π. Νεράντζη για τα κινήματα ειρήνης και την

Ο Μάριο Μορέττι γεννήθηκε πριν από 42 χρόνια στο Πόρτο Σαν Τζόρτζο, είναι διπλωματούχος ανώτερης βιομηχανικής σχολής, δούλεψε για δέκα χρόνια ως τεχνικός στη Sit - Siemens, σπούδασε οικονομικές επιστήμες στο Καθολικό Πανεπιστήμιο του Μιλάνου. Εντάχθηκε στις Ερυθρές Ταξιαρχίες ήδη από την ίδρυσή τους. Αυτός διηύθυνε και χειρίστηκε την απαγωγή του Άλντο Μόρο και την εκτέλεσή του. Συνελήφθη το 1981 και καταδικάστηκε επτά φορές σε ισόβια, αφού ουσιαστικά του καταλογίστηκαν όλες οι δολοφονίες που διέπραξαν οι Ερυθρές Ταξιαρχίες.

Η Μπάρμπαρα Μπαλτζεράνι γεννήθηκε πριν από 39 χρόνια στη Ρώμη. Εντάχθηκε στις Ε.Τ. στη δεκαετία του 70 και θεωρήθηκε επικεφαλής της ρωμαϊκής φάλαγγας της οργάνωσης. Είναι το τελευταίο ηγετικό στέλεχος των Ε.Τ. που συνελήφθη το 1985. Καταδικάστηκε πέντε φορές σε ισόβια γιατί κι αυτή θεωρήθηκε ένοχη ουσιαστικά για όλες τις δολοφονίες που διέπραξαν οι Ε.Τ..

Είναι οι τρεις πιο γνωστοί εκπρόσωποι των Ε.Τ.. Ο Κούρτσο είναι ο ιδρυτής, ο Μάριο Μορέττι ήταν ο αρχηγός των Ε.Τ. στην περίοδο που μεγιστοποίησαν την επίθεσή τους εναντίον του Κράτους με την απαγωγή του Μόρο κι η Μπάρμπαρα Μπαλτζεράνι, πολιτικό και στρατιωτικό ηγετικό στέλεχος των Ε.Τ. όταν ήδη είχαν αρχίσει να υφίστανται τις πρώτες συλλήψεις και τις αθρόες ανανήψεις. Μετά από χρόνια σιωπής πήραν την απόφαση να παραχωρήσουν αυτή την πρώτη τηλεοπτική συνέντευξη. Γιατί πήρατε αυτή την απόφαση; Σε τι οφείλεται αυτή η διαθεσιμότητά σας; Τι άλλαξε Κούρτσο;

Κούρτσο: Στην πραγματικότητα είναι ένας χρόνος που εμείς ξαναπήραμε δημόσια το λόγο. Εκείνο που άλλαξε είναι ουσιαστικά το γεγονός πως αφού ξανασυναντηθήκαμε είχαμε τη δυνατότητα να συζητήσουμε. Αυτή η συζήτηση υπήρξε πολύ σημαντική για να προσδιορίσουμε την ανάλυση μας γύρω από όλα αυτά τα χρόνια και προπάντος γύρω από τη σημερινή κατάσταση.

Εμείς εκτιμούμε πως ο κύκλος κοινωνικών αγώνων μέσα στο οποίο γεννήθηκαν οι Ε.Τ. ουσιαστικά εξαντλήθηκε. Αυτός ο κύκλος αγώνων ξεκίνησε στα μέσα της δεκαετίας του 60 στην Ιταλία, στις (εργατικές συγκρούσεις) στην πλατεία Στατούτο (στο Τορίνο) το 62, αναπτύχθηκε σε εκείνο το κύμα εργατικών και φοιτητικών αγώνων που ξέσπασε στη διετία 68 - 69 και που στις αρχές της δεκαετίας του 70 παρήγαγε ένα ευρύτατο κίνημα στα σχολεία, τα εργοστάσια και τις πλατείες αυτής της χώρας.

Μέσα σε αυτά τα κινήματα γεννήθηκαν οι Ε.Τ. και ακριβώς επειδή εξαντλήθηκε εκείνο το κίνημα εμείς νομίζουμε πως εξαντλούνται κι οι κοινωνικές ρίζες εκείνης της εμπειρίας, που υπήρξε η εμπειρία ένοπλης πάλης που πήρε την ονομασία «Ερυθρές Ταξιαρχίες». Άρα η γένεση των Ε.Τ. δεν μπορεί να καταλογιστεί σε κάποιον,

αριστερά, 4) Toni Negri: Το γεγονός πως εμείς κάναμε λάθος δεν σημαίνει καθόλου πως αυτοί είχαν δίκιο (Συνέντευξη στον Δ. Δεληολάνη), 5) Luigi Ferrajoli: Η θία και η πολιτική στην σημερινή αυταρχική δημοκρατία (Συνέντευξη στον Δ. Δεληολάνη), 6) Δ. Ιωάννου: «Από τον εργάτη μάζα στον κοινωνικό εργάτη» του Toni Negri, 7) Σ. Γεωργίου: Ο Τ. Negri και η Αυτονομία στόχος των παραδοσιακών πολιτικών δυνάμεων, 8) Χ. Νάσιος: Η εξέγερση ενάντια στους αντιδραστικούς είναι δίκαιη ...ακόμα, 9) Δ. Ιωάννου: Οι κακοί κοιμούνται ήσυχοι (Απάντηση στους υπερασπιστές της αυτονομίας και του Τ. Negri), 10) Δ. Δεληολάνης: Τα χρόνια του μολυβιού. Άνοδος και πτώση της τρομοκρατίας, 11) Toni Negri: Γράμμα στα «Τετράδια». Απάντηση στην «Επιστολή Μηδέν», 12) Mario Tronti: Πέρα από την Αυτονομία της Πολιτικής (Συνέντευξη στον Δ. Δεληολάνη) και τέλος το γενικότερα στην τρομοκρατία αναφερόμενο κείμενο του Π. Βασιλείου: Ο τρόμος του τρόμου. Κρατική και ατομική τρομοκρατία.

αλλά σε ολόκληρη την ιταλική κοινωνία που υπέστη αυτόν τον κύκλο αγώνων, μέσα στους οποίους εμείς αντιπροσωπεύσαμε την πολιτική υπόθεση της ένοπλης πάλης. Επιπλέον εμείς θεωρούμε πως σε αυτό το σημείο το πρόβλημα του πολιτικού διεξόδου για τους αιχμαλώτους είναι ένα πεδίο πάνω στο οποίο η συζήτηση που διεξάγεται μπορεί να βρει το σημείο καμπής για να ξεπεραστεί εκείνος που υπήρξε ο κύκλος αγώνων που αναπτύχθηκε σε αυτά τα χρόνια. Και πιο συγκεκριμένα, για να ξεπεραστούν οι μορφές που έλαβε αυτή η σύγκρουση σε σχέση με τις ευθύνες που εμείς αναλάβαμε, δηλαδή την ευθύνη να υποθέσουμε μια διαδικασία ένοπλης πάλης στην Ιταλία.

Ερωτ.: Το γεγονός πως μιλάτε για ξεπέρασμα της ένοπλης πάλης δεν είναι ήδη εκ των πραγμάτων μια ομολογία ήττας, Μπάρμπαρα Μπαλτζεράνι;

Μπαλτζεράνι: Όχι, είναι προπαντός πως αναλύουμε κι άρα εγγράφουμε ένα αντικειμενικό γεγονός. Αντικειμενικό με την έννοια πως μια πολιτική πρόταση όπως εκείνη των Ε.Τ., όπως εκείνη της ένοπλης πάλης δεν γεννήθηκε από τις ατομικές πεποιθήσεις ορισμένων, αλλά γεννήθηκε μέσα σε κοινωνικές, πολιτικές και ιστορικές συνθήκες πολύ συγκεκριμένες. Κι είχε ανάγκη από αυτές τις συνθήκες για να υπάρξει.

Αυτές οι συνθήκες κατ' εμέ δεν υπάρχουν πια και άρα εξέλειπε η δυνατότητα να συνεχιστεί η ένοπλη πάλη και να νομιμοποιηθεί κατά κάποιον τρόπο από τα κοινωνικά και πολιτικά αίτια που στο παρελθόν την καθιστούσαν μια πιθανή πολιτική πρόταση, την καθιστούσαν μια πρόταση πραγματοποιήσιμης εναλλακτικής λύσης. Υπήρξαν άλλοι που έκαναν άλλες πολιτικές προτάσεις, εμείς κάναμε τη δική μας.

Κούρτσο: Στα τελευταία χρόνια άρχισε μια συζήτηση γύρω από τις Ε.Τ. και γύρω από την ένοπλη πάλη που διεξήχθη με τρόπο μονομερή, αφαιρώντας από αυτή την εμπειρία εκείνο το πλαίσιο κοινωνικών αγώνων και μετασχηματισμών που ήταν η βαθύτερη και πολυπλοκότερη διαδικασία μετασχηματισμών που σημειώθηκε στην Ιταλία στην μεταπολεμική περίοδο. Δεν μπορούμε να αγνοήσουμε αυτό το πλαίσιο αντιθέσεων και αγώνων, αλλιώς δεν μπορούμε να καταλάβουμε τι ήταν η εμπειρία των Ε.Τ. κι άρα να την αναιρέσουμε και να την ξεπεράσουμε.

Ερωτ.: Εδώ όμως Κούρτσο, ζητώ συγγνώμη, αλλά δεν μιλάμε για το 68 που είναι ένα ανώδυνο θέμα. Μιλάμε για την τρομοκρατία και για τις Ε.Τ. που για όλους μας, για την κοινή γνώμη, σημαίνουν νεκρούς και τραυματίες.

Κούρτσο: Είναι δύσκολο αλλά απαραίτητο να μιλήσουμε και για αυτό. Εδώ όμως δεν μιλάμε για την τρομοκρατία, γιατί οι Ε.Τ. δεν είναι και δεν ήταν ποτέ μια τρομοκρατική οργάνωση. Εάν υπήρξε τρομοκρατία σε αυτή τη χώρα, υπήρξε γιατί άλλοι έκαναν τρομοκρατικές πράξεις κι αν θέλετε θα σας τις υπενθυμίσω όλες: τη (σφαγή) στην πλατεία Φοντάνα, τις βόμβες στη συνδικαλιστική συγκέντρωση στη Μπρέσσια, τις βόμβες στο αρχηγείο της αστυνομίας στο Μιλάνο, τις βόμβες στα τρένα. Αυτό ήταν τρομοκρατία.

Ερωτ.: Είναι ενέργειες που αποτελούν μέρος της τρομοκρατίας.

Κούρτσο: Ενέργειες που σκόπευαν να δημιουργήσουν στην Ιταλία ένα κλίμα ευνοϊκό για την «αποκατάσταση της τάξεως». Απεναντίας οι Ε.Τ. ήταν εντελώς διαφορετικό πράγμα. Ήταν ένα φαινόμενο εσωτερικό στα μαζικά εργατικά κινήματα, στα μαζικά ταξικά κινήματα της Ιταλίας και προπαντός ένα φαινόμενο που εξέφρασε μια διάχυτη και ρεαλιστική ώθηση για αλλαγή. Εθελουφλούμε αν δεν θέλουμε να δούμε τι πραγματικά συνέβαινε και τι πραγματικά συζητείτο στα πανεπιστήμια, τις πλατείες και τα εργοστάσια ανάμεσα στο 1968 - 69 και τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 70.

Ερωτ.: Κούρτσο, μου είναι δύσκολο να αποδεχτώ αυτή την εκδοχή, αυτή τη διαφορά ανάμεσα στην καλή και στην κακή τρομοκρατία... πάντως αποτελεί μια δική σας τοποθέτηση. Επαναλαμβάνω την ερώτηση: όταν λέτε πως η ένοπλη πάλη ξεπεράστηκε δεν ομολογείτε έτσι πως στο παρελθόν κάνατε ένα λάθος;

Κούρτσο: Όχι. Αναγνωρίζουμε ένα αντικειμενικό γεγονός γιατί έχουμε το πολιτικό θάρρος να το αναγνωρίσουμε και να το θέσουμε ως πολιτικό πεδίο συζήτησης για μια στροφή στην Ιταλία. Αναλάβαμε δηλαδή την ευθύνη να αρχίσουμε έναν αγώνα. Με τον ίδιο τρόπο αναλαμβάνουμε τώρα την ευθύνη να εξετάσουμε και να προτείνουμε την εκτίμησή μας: πως θεωρούμε εκείνη την περίοδο και εκείνη την ιστορία οριστικά τελειωμένες. Όχι τόσο ως υποκειμενική ιστορία μιας οργάνωσης, όσο ως ιστορία συγκρούσεων, των συγκρούσεων που ποιοτικά χαρακτήρισαν εκείνη την πολιτική και κοινωνική σύρραξη.

Ερωτ.: Μιλάτε λοιπόν για διάλογο και αναζητάτε συνομιλητές. Είστε διατεθειμένοι να αναλάβετε τις ευθύνες σας;

Μορέττι: Όπως πολύ σωστά τόνισε ο Ρενάτο, εμείς αναλαμβάνουμε όλη την ευθύνη. Όπως αναλάβαμε την ευθύνη να υποθέσουμε μια διαδικασία ένοπλης πάλης, έτσι αναλαμβάνουμε την ευθύνη να πούμε ξεκάθαρα πως εκείνη η διαδικασία εξήντηλε τα όριά της. Ταυτόχρονα απευθύνουμε μια πρόκληση στην ιταλική κοινωνία: για ακόμη μια φορά προτείνουμε να μεταφερθούν στο πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο οι εκτιμήσεις και οι κριτικές μας. Λέμε λοιπόν πως πρέπει αυτός ο στόχος μας να αποδείξει πως είναι πραγματοποιήσιμος. Για αυτό λέμε: αν πράγματι αυτός ο κύκλος εξαντλήθηκε πρέπει να βρούμε τον τρόπο να ξεκαθαρίσουμε όλα τα προβλήματα που έμειναν άλυτα. Εννοώ το πρόβλημα των αιχμαλώτων, των καταζητούμενων...

Ερωτ.: Των κρατουμένων;

Μορέττι: Των κρατουμένων ναι, βεβαίως. Οι αιχμάλωτοι είναι και κρατούμενοι.

Ερωτ.: Δεν είναι μόνο πρόβλημα ορολογίας...

Μορέττι: Ναι. Δεν είμαστε φορμαλιστές γύρω από τις πολιτικές έννοιες. Χαρακτηρίσαμε «αιχμαλώτους» όσους συμμετείχαν σε εκείνο τον κύκλο αγώνων. Έχουμε πολιτικούς κρατούμενους στην Ιταλία. Υπάρχουν πολιτικοί κρατούμενοι στην Ιταλία. Καταλαβαίνω πως λέω ενοχλητικά πράγματα αλλά δεν παύουν για αυτό να είναι αληθινά.

Ερωτ.: Αυτή είναι μια δική σας αλήθεια και σας καλούμε να μας την εξηγήσετε για να ανοίξουμε τη συζήτηση.

Μορέττι: Η συζήτηση διεξάγεται ήδη. Να δημιουργήσουμε τις προϋποθέσεις για μια σοβαρή εκτίμηση γύρω από όσα συνέβησαν σε αυτή τη χώρα προϋποθέτει μια θεμελιώδη πολιτική πράξη. Προϋποθέτει να υποθέσουμε τέτοιες συνθήκες ελευθερίας για τους αιχμαλώτους που να καθιστούν πραγματοποιήσιμη τη συζήτηση.

Ερωτ.: Συγγνώμη Μορέττι, προτείνετε να βγείτε από τη φυλακή; Έχω την εντύπωση πως θέτετε ως προϋπόθεση για μια τελειωτική συζήτηση γύρω από τα χρόνια του μολυβιού τη δυνατότητα για σας και για τους άλλους «πολιτικούς κρατούμενους», όπως τους χαρακτηρίζετε, να αποφυλακιστούν.

Μορέττι: Βλέπετε, δεν είναι μόνο αυτό. Πολύ σωστά όποιος είναι στη φυλακή κι αγαπάει την ελευθερία θέλει να αποφυλακιστεί, άρα κι εγώ θέλω να βγω από τη φυλακή. Αν το πρόβλημα όμως ήταν μόνον αυτό θα τα κατάφερνα πολύ καλά χάρις στη έκτακτη νομοθεσία, με το νόμο για τους ανανήψαντες, με τους νόμους για όσους διαχώρισαν τη θέση τους από την ένοπλη πάλη. Εμείς αντίθετα θέτουμε ένα γενικότε-

ρο πρόβλημα: να καθοριστεί δηλαδή ένα κριτήριο που να μας βοηθήσει να λύσουμε με διαφορετικό τρόπο αυτή την αντίφαση, που είναι η αντίφαση, επαναλαμβάνω, ότι εξακολουθούν να υπάρχουν πολιτικοί κρατούμενοι στην Ιταλία.

Πρέπει λοιπόν να απευθυνθούμε σε όλη την κοινωνία για να αναλάβει αυτό το πρόβλημα που δεν μπορεί να υποβαθμιστεί στο ότι «ο Μορέττι θέλει να βγει από τη φυλακή», που είναι βέβαια αλήθεια, αλλά δεν είναι αυτό το πρόβλημα που εγώ θέτω - ενδεχομένως θα το έθετα με τρόπο πολύ πιο ρεαλιστικό. Εγώ αναφέρομαι σε ένα πολιτικό πρόβλημα στο οποίο μπορούμε και πρέπει να δώσουμε διέξοδο.

Ερωτ.: Παραμένει όμως το πρόβλημα του ορισμού των πολιτικών κρατουμένων που μου φαίνεται πως θρίσκει στη βάση της συζήτησης και ενδεχομένως της αντιπαράθεσης. Ας παραμείνουμε όμως σε ένα πλαίσιο συζήτησης, ας αρχίσουμε να επαληθεύουμε αμέσως αυτή την τουλάχιστον εν μέρει διαθεσιμότητά σας. Έκλεισαν φέτος δέκα χρόνια από την απαγωγή του Άλντο Μόρο, από τη δολοφονία των πέντε σωματοφυλάκων του. Μορέττι, ας ανοίξουμε αυτό το κεφάλαιο. Θέλετε να αντιμετωπίσετε αυτό το θέμα;

Μορέττι: Ναι, χωρίς αμφιβολία, τουλάχιστον στα όρια που καθορίσατε εσείς κι ένας άλλος συνάδελφός σας, ο Έντζο Μπιάτζι, δηλαδή εκείνα της διαφοράς ανάμεσα σε μια συνέντευξη και μια αστυνομική ανάκριση. Στα πλαίσια μιας συνέντευξης είμαι διατεθειμένος να απαντήσω.

Ερωτ.: Κι αυτή εδώ είναι μια συνέντευξη. Θα μπορούσατε να αρχίσετε να μας εξηγείτε από πού ξεκίνησε αυτή η επιλογή σας, πώς αναπτύχθηκε, πώς πραγματοποιήθηκε.

Μορέττι: Βλέπετε, το πρόβλημα εκείνης της επιχείρησης είναι εξαιρετικά πολύπλοκο, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τα πολιτικά της επακόλουθα και ό,τι παρήγαγε αργότερα. Εγώ απλώς περιορίζομαι να πω αυτό: μέσα σε μια επιλογή ένοπλης πάλης για την οποία, επαναλαμβάνω, εμείς αναλαμβάνουμε τις ευθύνες μας, οι κοινωνικές και πολιτικές εντάσεις που διαπερνούσαν την Ιταλία από την αντίσταση και δώθε, καθόρισαν μια σύγκρουση, μέσα στην οποία η χριστιανοδημοκρατία είχε έναν καθορισμένο ρόλο. Έτσι, εκείνη η επιχείρηση περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη κατάφερε να αποτελέσει τη σύνθεση των εξαγγελιών μας, πως η επιλογή των Ε.Τ. υπέρ της ένοπλης πάλης ήταν εσωτερική στα κινήματα, στις εντάσεις που διαπερνούσαν την Ιταλία.

Ερωτ.: Δηλαδή λέτε πως η επιλογή του Μόρο ήταν αναπόφευκτη;

Μορέττι: Ήταν μια πολιτική επιλογή συνεπής φυσικά με την ένοπλη πάλη, αλλά που δεν ήρθε σε αντίθεση με τις πολιτικές και κοινωνικές εντάσεις που εκφράζονταν στη χώρα μας.

Ερωτ.: Και η τραγική κατάληξη της υπόθεσης Μόρο ήταν αναπόφευκτη;

Μορέττι: Οι πολιτικές αντιθέσεις που ξέσπασαν σε εκείνη την περίοδο ήταν τόσο έντονες που η ερμηνεία και προπαντός η επανερμηνεία τους δεν είναι καθόλου εύκολη. Ακόμη και σήμερα ανάμεσα στους υπεύθυνους για τον όλο χειρισμό και την κατάληξη εκείνης της επιχείρησης διεξάγονται έντονες πολεμικές.

Ερωτ.: Σε ποιον αναφέρεστε;

Μορέττι: Σε κανέναν συγκεκριμένα, αλλά σίγουρα ο ιταλικός πολιτικός κόσμος σε εκείνη την κατάσταση αντέδρασε με έναν τρόπο που αργότερα προκάλεσε εκείνη που δεν διστάζω να χαρακτηρίσω ολέθρια κλιμάκωση της πολιτικής εκτάκτου ανάγκης.

Ερωτ.: Συγγνώμη, το Κράτος έπρεπε να παραδοθεί, να δεχτεί την ανταλλαγή αιχμαλώτων, έπρεπε να σας αφήσει να νικήσετε, ως μόνη προϋπόθεση για να απελευθερώσετε τον Μόρο;

Μορέττι: Όχι. Το πρόβλημα ποτέ δεν τέθηκε με αυτούς τους όρους, ούτε από μέρους των Ε.Τ..

Ερωτ.: Ποιους όρους θέσατε; *Ας ακούσουμε την αυθεντική εκδοχή εκείνου που χειρίστηκε την υπόθεση.*

Μορέττι: Κοιτάξτε, όλα όσα αφορούν εκείνη την υπόθεση, όλα όσα αφορούν την οπτική γωνία των Ε.Τ. είναι πολύ γνωστά. Υπάρχει σωρεία κειμένων, μόνο που κανείς δεν τα παίρνει υπ' όψη του. Εμείς αναλάβαμε τις ευθύνες μας. Πιθανότατα όμως σε εκείνη την ιστορία συγκεντρώνονται πολυάριθμες αντιθέσεις και προβλήματα και πιθανά να υπάρχει και κάτι το άλυτο ανάμεσα στις πολιτικές δυνάμεις. Εγώ δεν έχω καμία διάθεση να συμμετάσχω σε αυτές τις πολεμικές και σε αυτές τις εκτιμήσεις πρώτον γιατί δεν με αφορούν κι ύστερα γιατί, επαναλαμβάνω, ο καθένας πρέπει να αναλάβει τις ευθύνες του κι εγώ αναλαμβάνω τις δικές μου.

Ερωτ.: *Εσείς λοιπόν ισχυριζόσαστε πως κατά τη διάρκεια των 55 ημερών της αιχμαλωσίας του Μόρο υπήρχε η δυνατότητα να επιζήσει, να σωθεί;*

Μορέττι: Υπήρχε το πρόβλημα των αιχμαλώτων που τέθηκε στις πολιτικές δυνάμεις. Δεν σας κρύβω φυσικά πως τότε το θέμα τέθηκε με τρόπο πολύ διαφορετικό από τον τρόπο με τον οποίο το θέτουμε τώρα. Αυτό όμως ήταν το σημείο πάνω στο οποίο θα επαληθευόταν η δυνατότητα που αναφέρετε. Η μόνη απάντηση που μας δόθηκε ήταν η σιωπή. Και αυτό δεν το λέω μόνον εγώ.

Ερωτ.: *Εμφανίστηκαν τότε πολλοί συνομιλητές σας. Μόλις πριν από λίγες μέρες ο υπουργός Τζούλιο Αντρεόττι μίλησε για ένα κανάλι επικοινωνίας με τις Ε.Τ. που είχε ανοίξει το Βατικανό για να σώσει τον Μόρο. Δεν σας έλειψαν λοιπόν οι συνομιλητές...*

Μορέττι: Α, μα μην ρωτάτε εμένα για όλα λέει ο Αντρεόττι. Εγώ δεν έχω ιδέα για όσα λέει, για όσα συνέβησαν έξω από τις Ε.Τ.. Εγώ γνωρίζω ακριβώς τι συνέβη μέσα στις Ε.Τ. κι αυτά έχουν καταγραφεί, είναι πασίγνωστα. Δεν υπάρχει παρασκήνιο, δεν υπάρχει τίποτα που να μη δημοσιεύτηκε, δεν υπάρχουν μνημόνια (του Μόρο), δεν υπάρχουν μαγνητοταινίες, δεν υπάρχει τίποτα που να μην είναι γνωστό στην ουσία του και που να μην μπορεί να αποτελέσει την πραγματική βάση για μια θεμιτή ιστορική ανάλυση.

Ερωτ.: *Μορέττι, επαναλαμβάνετε λοιπόν πως δεν έχετε τίποτα το νεότερο να μας πείτε για τον Μόρο, πως όλα είναι γνωστά...*

Μορέττι: Δεν έχω αποκαλύψεις να κάνω, έχω ερμηνείες.

Ερωτ.: *Τα γεγονότα είναι αντικειμενικά στοιχεία που δεν αφήνουν χώρο για ενδεχόμενες ερμηνείες. Στην πραγματικότητα όμως τα σκοτεινά σημεία, οι «μαύρες τρύπες» της υπόθεσης φαίνονται και στον ρεπόρτερ και στην κοινή γνώμη, να είναι πολλές.*

Μορέττι: Ειλικρινά όμως εγώ δεν ξέρω σε ποια αναφέρεστε γιατί...

Ερωτ.: *Αν θέλετε θα σας τα υπενθυμίσω.*

Μορέττι: Εγώ συμμετείχα και σε όλες τις δίκες για την υπόθεση Μόρο, ως θεατής, δηλαδή υιοθετώντας μια κάποια πολιτική στάση. Ήμουν στη δίκη Μόρο 1, Μόρο 2 και Μόρο 3. Οποιοσδήποτε θέλει σοβαρά, κι όχι για μικροπολιτικές σκοπιμότητες, να γνωρίσει ό,τι συνέβη από την πλευρά των Ε.Τ., δηλαδή ό,τι έκαναν και είπαν οι Ε.Τ., δεν έχει παρά να διαβάσει εκείνα τα πρακτικά. Είναι όλα σαφέστατα.

Ερωτ.: *Μετά από 55 ημέρες αιχμαλωσίας ο Άλντο Μόρο σκοτώθηκε. Ήταν μια αμετάκλητη απόφαση και πώς βιώθηκε ή έγινε αποδεκτή από μέρους των συντρόφων σας;*

Μικαλτζεράνι: Εμείς αρχίσαμε εκείνη που χαρακτηρίστηκε ως επιχείρηση Μόρο με μια επίθεση που επέφερε αμέσως πέντε νεκρούς. Άρα είναι εμφανές πως το θάρος, η ευθύνη που θάραιναν επάνω μας σε σχέση με μια παρόμοια επίθεση αναλογούσε, σύμφωνα με τη δική μας άποψη, στην αξία της πολιτικής πρότασης που κάναμε εκείνη τη στιγμή.

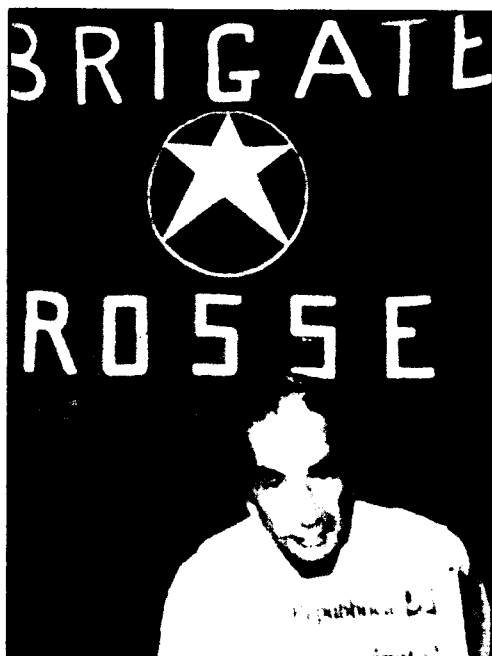
Όλη αυτή η συζήτηση, που νομίζω πως είναι σημαντικότερη για όλο το κοινωνικό σύνολο, όλη η σειρά πολιτικών εκτιμήσεων που θα μπορούσα να κάνω γύρω από εκείνα που χαρακτηρίστηκαν τα μυστήρια της υπόθεσης, γύρω από τις μαγνητοταινίες, γύρω από τις θρύψεις που έσπασαν, είναι εντελώς ασήμαντα σε σχέση με την πολιτική και κοινωνική ιστορία μιας ολόκληρης χώρας.

Ερωτ.: Δεν είναι δύσκολο να ξεκαθαρίσουμε λίγο τα πράγματα...

Μπαλτζεράνι: Είναι μόνο περιέργειες που αποκρύβουν την πραγματική σημασία των πολιτικών δεδομένων, μετακινούν δηλαδή το πρόβλημα από τη σημασία που είχε η πολιτική ιστορία των Ε.Τ. σε αυτή τη χώρα, σε μια σειρά επεισοδίων που δεν έχουν απολύτως καμία σημασία.

Ερωτ.: Καλώς, είναι ίσως ήσσονος σημασίας περιστατικά. Ας μιλήσουμε για τη (γιάφκα) στη θία Γκράντολι και για άλλα περιστατικά. Μου αρκούν ορισμένες δηλώσεις σας.

Μορέττι: Ναι, αλλά βλέπετε, το να ξεκαθαρίσουμε ορισμένα περιστατικά κινδυνεύει να γίνει ένα πλαστό πρόβλημα, με την έννοια ότι αν πίσω από αυτό το αίτημα σας κρύβεται η θέληση να συσσωρευσετε ενδείξεις για να αποδείξετε πως πίσω τους

κρύβεται κάτι, ένα σκοτεινό σχέδιο, τότε δεν μπορούμε να ξεκαθαρίσουμε τίποτα. Ας πάρουμε για παράδειγμα εκείνο που αναφέρατε στη θία Γκράντολι. Το πόσο απλό είναι το περιστατικό ώστε να σας αφήνει αποσβολωμένους. Το ξέρουν όλοι όμως πως τα πράγματα έγιναν έτσι όπως τα λέω, με την έννοια πως για ένα ρουμπινέτο που έσπασε δεν μπορεί να κατηγορηθεί κανείς παρά μόνον οι ρωμαίοι εργολάβοι που χτίζουν στο πόδι τα διαμερίσματα κι αυτό το ξέρουν όλοι.

Προσθέτω και κάτι άλλο: είχε ξανασυμβεί απ' ότι ξέρω κι είχε προκαλέσει ζημιές και αυτό μπορεί να σας το επιβεβαιώσει ο διαχειριστής της πολυκατοικίας. Έτσι μια θρύση που σπάει δεν μπορεί να καταλογιστεί σε κανένα διαβολικό σχέδιο.

Ερωτ.: Υπάρχει όμως το πρόβλημα της πληροφορίας (για τη γιάφκα) που έφτασε έγκαιρα στην αστυνομία αλλά ελέγχθηκε μόνο μέρες αργότερα (χάρης στη θρύση που έσπασε) κι αυτή είναι μια όψη του προβλήματος που βάζει σε ανησυχία όσους θέλουν να ξέρουν αν πράγματι το Κράτος έκανε τα πάντα για να σας καταπολεμήσει.

Μορέττι: Ναι, ναι, όλα αυτά όμως τι σχέση έχουν με τις Ε.Τ.; Θέλω να πω πως το σχέδιο των Ε.Τ. ήταν σαφέστατο: δεν υπάρχει ένα επεισόδιο, ένα μονάχα, προκαλώ οποιονδήποτε να μου το αναφέρει, που θα μπορούσε έστω να υπονοήσει αμυδρώς τη διασύνδεση των Ε.Τ. κατά τη διάρκεια όλης της ιστορίας τους - άρα με χιλιάδες περιστατικά, εκατοντάδες συντρόφους, δεκάδες και δεκάδες καταστάσεις, πολλές επιχειρήσεις - προκαλώ οποιονδήποτε να βρει ένα μόνο περιστατικό στο οποίο να διαφαίνεται η υποψία μιας κάποιας διασύνδεσης των ΕΤ με κάποιους άλλους κύκλους.

Ερωτ.: *Μας προκαλείτε;*

Μορέττι: Ναι, χωρίς αμφιβολία.

Ερωτ.: *Το 75 στο Μιλάνο σας αναζητούσε για επαφές η Μοσάντ. Ύστερα υπήρχε μέσα στις Ε.Τ. ο πράκτορας των караμπινιέρων Μάρκο Πιζέττα.*

Μορέττι: Μα βλέπετε, εγώ δεν ξέρω απολύτως τίποτα. Εγώ διαβάζω όπως κι εσείς τις εφημερίδες και δεν ξέρω απολύτως τίποτα για όσα λέτε, το λέω ως μέλος και ως στέλεχος των Ε.Τ.

Ερωτ.: *Είναι ομολογίες που έκαναν σύντροφοί σας.*

Μορέττι: Που το άκουσαν από κάποιον γιατί κι αυτοί διαβάζουν εφημερίδες. Αν όμως, επαναλαμβάνω, η πολύ διαδεδομένη πρακτική των ψευδών ανανήψεων σπρώχνει κάποιον να κάνει δηλώσεις για να γίνει αρεστός σε κάποιον (δικαστή), είναι δύσκολο ύστερα να βρεις την αλήθεια. Εγώ μπορώ να σας διαβεβαιώσω πως επεισόδια πραγματικά, συγκεκριμένα, ουσιαστικά δεν σημειώθηκαν, δεν υπήρξαν καθόλου: δεκάδες, εκατοντάδες ανανήψαντες θα σας το επιβεβαιώσουν.

Προσπαθώ όμως ταυτόχρονα να καταλάβω τι είδους πρόβλημα κρύβει αυτή η συνεχής επανάληψη αυτής της θεματικής, των σκοτεινών σημείων που πρέπει να ξεκαθαριστούν. Εγώ νομίζω πως μπορούμε να το εντοπίσουμε στη δυσκολία μας να ξεκαθαρίσουμε τους λογαριασμούς μας με αυτή τη δεκαπενταετία. Με την έννοια πως πρόκειται για μια πολιτική ιστορία που έχει αφήσει πολλά κενά. Η ιστορία της σύγκρουσης αυτών των χρόνων δεν επιτρέπει μια απλοποίηση του τύπου «εμείς είχαμε δίκιο κι εσείς άδικο», ή τουλάχιστον αυτή είναι εντελώς ανεπαρκής: οι μετασχηματισμοί που συντελέστηκαν χαρακτηρίστηκαν φυσικά από ορισμένα στοιχεία, αλλά αυτά δεν απλοποιούνται στη διατύπωση «η τρομοκρατία ήταν η αιτία όλων των δεινών, αλλιώς όλα θα πήγαιναν καλά». Δεν είναι καθόλου έτσι!

Ερωτ.: *Ας συνεχίσουμε τη συζήτηση. Ήμασταν στην υπόθεση Μόρο, που τάραξε τη χώρα*

και θα τάραζε κι εσάς προσωπικά ως πολιτικούς υπεύθυνους, ως μέλη των ΕΤ, ως ανθρώπους. Κούρτσο εσείς την υπόθεση την παρακολουθήσατε από την φυλακή. Τι συνέβη στη φυλακή κατά τη διάρκεια της απαγωγής του Μόρο, πώς το διώσατε, τι λέγατε;

Κούρτσο: Οι αιχμάλωτοι εκείνη την περίοδο, ή τουλάχιστον ορισμένοι αιχμάλωτοι, δικάζονταν στο Τορίνο. Τι συνέβη; Συνέβη πως έφτασαν πολλοί φωτογράφοι, μας έκαναν πολλές ερωτήσεις. Στην ιστορία της οργάνωσης μας όμως εφαρμόσαμε πάντα μια αρχή: οι αιχμάλωτοι δεν συμμετείχαν ποτέ στην επεξεργασία, και στην εφαρμογή, προπαντός στην πολιτική εφαρμογή αφού ήταν αιχμάλωτοι, ένοπλων επιχειρήσεων. Άρα οι αιχμάλωτοι δεν συμμετείχαν στην επιχείρηση Μόρο γιατί δεν είχαν συμμετάσχει στην προετοιμασία της.

Ερωτ.: Εσείς δηλαδή δεν είχατε ιδέα;

Κούρτσο: Όχι, δεν είχαμε ιδέα. Όχι μόνο για την επιχείρηση Μόρο. Εμείς δεν είχαμε ιδέα για καμία άλλη επιχείρηση, γιατί αυτός ήταν πάντα ο σταθερός κανόνας της οργάνωσης ΕΤ.

Ερωτ.: Παρόλα αυτά το συζητήσατε.

Κούρτσο: Εμείς το συζητήσαμε και υιοθετήσαμε και ορισμένες θέσεις, που δημοσιοποιήσαμε δια μέσου των ανακοινώσεων που διαβάσαμε στη δίκη Μόρο 1. Και γι' αυτό καταδικάστηκε και για δημόδια προτροπή σε έγκλημα.

Ερωτ.: Μορέττι, πώς ήταν από ανθρώπινη άποψη ο Μόρο, σε αυτές τις 55 ημέρες;

Μορέττι: Βλέπετε, πέρα από το ρόλο που εγώ είχα σε αυτή την ιστορία, ξέρω, όπως ξέρεi ο οποιοσδήποτε σύντροφος των ΕΤ, πως ένας άνθρωπος δεν μπορεί ποτέ να περιοριστεί στο ρόλο που κατέχει ή στο σύμβολο που αντιπροσωπεύει. Είναι πάντα κάτι το πολύ πιο πολύπλοκο. Κι ο Μόρο από ό,τι ξέρω ήταν έτσι, δεν αποτελούσε εξαίρεση. Το αποδεικνύουν τα γράμματά του (από τη «φυλακή του λαού») για όποιον είχε τη δυνατότητα να τα διαβάσει.

Ερωτ.: Η πρότασή σας απευθύνεται σε όλη την κοινή γνώμη; Μέρος της κοινής γνώμης είναι και οι συγγενείς των θυμάτων, άρα αυτή την πρότασή σας πρέπει να την απευθύνετε και σε αυτούς.

Κούρτσο: Ναι, υπάρχει το πρόβλημα της οδύνης, το πρόβλημα του πόνου, που είναι το τραγικό στοιχείο μιας κοινωνικής σύγκρουσης και δεν μπορούμε να το αγνοήσουμε: υπάρχει, είναι ένα πρόβλημα. Είχαμε πάρα πολλούς νεκρούς, πάρα πολλούς τραυματίες, πάρα πολλούς ανθρώπους που φέρουν και σήμερα τα επακόλουθα και θα τα φέρουν και αύριο. Υπάρχουν και οι συγγενείς των θυμάτων, δηλαδή εκείνοι που όσο ζουν θα φέρουν μέσα τους τη λύπη και τον πόνο για τα αγαπημένα τους πρόσωπα που δεν είναι πια μαζί τους.

Εμείς επιλέξαμε την βία κι αυτή η επιλογή παρήγαγε θάνατο. Τι μπορούμε άρα να πούμε στους συγγενείς των θυμάτων; Στην πραγματικότητα δεν μπορούμε να πούμε τίποτα γιατί ο πόνος τους δεν το επιτρέπει, δεν παρηγορείται από μια λέξη μου. Ο δικός μου λόγος είναι πολιτικός και άρα δεν μπορεί να φτάσει να αγγίξει σε βάθος το πρόβλημα του πόνου και της οδύνης. Εμείς φυσικά σεβόμαστε αυτή την οδύνη, τη σεβόμαστε για τους δικούς μας συγγενείς θυμάτων και τη σεβόμαστε για τους άλλους συγγενείς θυμάτων.

Ερωτ.: Ο σεβασμός δεν σας φαίνεται ένα ανεπαρκές συναίσθημα;

Κούρτσο: Ναι, είναι και δεν είναι ανεπαρκές. Είναι ανεπαρκές διότι πράγματι δεν μπορεί να παρηγορήσει τον πόνο και την ανάμνηση που παραμένει για όλη τη ζωή σε όσους είχαν θύματα σε αυτή τη σύρραξη. Είναι επαρκές διότι είναι το μέγιστο που

εμείς μπορούμε να εκδηλώσουμε, κι είναι ένα ανθρώπινο συναίσθημα που δεν σχετίζεται με τις εκτιμήσεις και την πολιτική κρίση που ο καθένας από μας μπορεί να δώσει σε εκείνη τη συνολική σύγκρουση. Θεωρούμε πως ο σεβασμός εκδηλώνεται με ακρίβεια αναγνωρίζοντας τους λόγους ή προσπαθώντας να καταλάβουμε γιατί σε μια χώρα σαν τη δική μας φτάσαμε να πυροβολούμε ο ένας στον άλλο, φτάσαμε να πάρουμε τα όπλα, φτάσαμε να θάζουμε θόμβες στις τράπεζες και στα τρένα, να πυροβολούμε στις διαδηλώσεις. Αυτά είναι προβλήματα που δεν αφορούν ειδικά τις ΕΤ, αφορούν και τις ΕΤ, και όλους μας.

Ερωτ.: Στα πλαίσια της συζήτησης που διεξάγεται για το πώς πρέπει να θγούμε από την κατάσταση εκτάκτου ανάγκης ορισμένοι επέμεναν στη διαφορά ανάμεσα σε όσους ευθύνονται για αιματοχυσίες κι όσους δεν ευθύνονται, όπως εσείς Κούρτσο. Εσείς δεν είχατε την ευκαιρία να πυροβολήσετε και ενδεχομένως να σκοτώσετε. Για σας αυτή η διαφορά είναι αποδεκτή;

Κούρτσο: Όχι, δεν την αποδέχομαι διότι υπάρχει μια πολιτική ευθύνη και μια ηθική ευθύνη που προφανώς είναι πιο σημαντική από το γεγονός πως έκανες ή δεν έκανες κάτι. Αυτό είναι ένα νομικό πρόβλημα. Από νομική άποψη σίγουρα η εξακρίβωση των ευθυνών είναι κάτι που μπορώ να συμμαριτώ και να κατανοήσω, διότι είναι μέρος εκείνης της γλώσσας, εκείνου του κώδικα. Όχι όμως στο πολιτικό επίπεδο. Στο πολιτικό επίπεδο εμείς αναλάβαμε μια πολύ συγκεκριμένη ευθύνη, κι εγώ κι όλοι οι άλλοι. Δεν λέω πως δεν το είπα, το είχα πει ξεκάθαρα. Δεν είπα: πρέπει να κάνουμε ένοπλη πάλη, αλλά προσοχή μη τυχόν και πυροβολήσουμε. Δεν είπα αυτό. Εγώ άρχισα τη δράση μου σε μια ιστορική περίοδο στην οποία το πρόβλημα αν πρέπει να πυροβολούμε ή όχι δεν ετίθετο ως διάχυτο πρόβλημα μέσα στο κίνημα. Εγώ θυμάμαι πως ήμουν στις εισόδους των εργοστασίων, μέσα στα εργοστάσια, μπήκα σε όλα τα μεγάλα εργοστάσια κατά τη διάρκεια των μεγάλων αγώνων, έμπαινα μαζί με τους εργαζόμενους, μέχρι το '74 έβγαζα λόγους με τη ντουντούκα στις προλεταριακές συγκεντρώσεις στο Μιλάνο, στη συνοικία Λορεντέτζο, κι είχα πίσω μου το πανώ «Ερυθρές Ταξιαρχίες» και με άκουγαν δυο ή τρεις χιλιάδες άτομα.

Κινούμουν λοιπόν σε ένα ευρύ κοινωνικό πλαίσιο που μπορούσε να ελεγχθεί. Με ξέρουν χιλιάδες άτομα. Γιατί λοιπόν τότε δεν τέθηκε το πρόβλημα αν πρέπει να πυροβολούμε ή όχι, παρόλο που τότε ζούσαμε σε ένα κλίμα ανησυχίας για ενδεχόμενα πραξικοπήματα; Γίνονταν χιλιάδες τηλεφωνήματα «ίσως αύριο γίνει πραξικόπημα». Ήταν διάχυτες πρακτικές κι όπως το ξέρω εγώ το ξέρουν και τα κόμματα που κινητοποιούνταν για να φυλάξουν τα γραφεία τους. Το ξέρουν οι δημοσιογράφοι που εξέδιδαν κι ένα δελτίο δημοκρατικής αντιπληροφόρησης, αφού πολλές ειδήσεις δεν φιλοξενούνταν στον Τύπο. Το ξέρουν οι δικαστές, γιατί υπήρχαν τάσεις δημοκρατικών δικαστών που ανησυχούσαν για τα σοβαρά προβλήματα της χώρας μας. Ήταν προβλήματα, άλλα σοβαρά, άλλα ευτράπελα, που έκαναν ορισμένους να θεωρήσουν έγκυρη την προοπτική ενός πραξικοπήματος.

Ερωτ.: Κούρτσο αυτό δεν λύνει το πρόβλημα των προσωπικών και ηθικών ευθυνών για τους φόνους και τους τραυματισμούς.

Κούρτσο: Μα το είπα ήδη.

Ερωτ.: Δηλαδή αναλαμβάνετε πλήρως την ευθύνη.

Κούρτσο: Αναλαμβάνουμε πλήρως την πολιτική ευθύνη. Και την ηθική ευθύνη, γιατί αυτό είναι ένα πιο προσωπικό πρόβλημα. Ο καθένας μας έχει τη συνέπειά του. Εγώ προσωπικά νομίζω πως έκανα τις επιλογές που εκείνη τη στιγμή θεωρούσα σωστές.

Έκανα τις επιλογές μου και τις πρότεινα και σε άλλους και δεν αναιρώ καθόλου αυτές τις επιλογές κι αυτές τις αποφάσεις μου. Απεναντίας τη στιγμή που θέτω σήμερα σε όλη την ιταλική κοινωνία, άρα και στους πιο στενούς και πιο κοντινούς συνομιλητές μου, στους αιχμαλώτους, στους φυλακισμένους, στους ανθρώπους που συμμερίστηκαν αυτή την ιστορία ή μέρος αυτής της ιστορίας μαζί μου, αλλά και στην αντιπολίτευση, στα νέα κινήματα της αριστεράς, ακριβώς λοιπόν τη στιγμή που εγώ θέτω το πρόβλημα του ανεπείκαιρου αυτής της εμπειρίας μας, πως δεν μπορούμε να την επαναπροτείνουμε στο καινούριο πλαίσιο κοινωνικών αντιθέσεων, τότε λοιπόν εγώ αναλαμβάνω πλήρως την πολιτική και ηθική ευθύνη της επιλογής που έκανα χθες.

Ερωτ.: *Ας κάνουμε μια φρικτή υπόθεση κι ας ελπίσουμε πως δεν θα επαληθευτεί: αύριο κάποιος που αυτοχαρακτηρίζεται «Ερυθρές Ταξιαρχίες» ξαναχτυπά, ξανατραυματίζει, ίσως και ξανασκοτώνει. Και γι' αυτό το φόνο εσείς θα αισθάνεστε υπεύθυνος;*

Κούρτσο: Φυσικά όχι. Εγώ λέω μέχρι σήμερα, μέχρι τη στιγμή που εγώ μαζί με άλλους συντρόφους που συμμερίστηκαν την ιστορία μου παίρνω δημόσια το λόγο και θέτω το πρόβλημα του πώς να ξεπεράσουμε εκείνη την εμπειρία μας. Κι από τη στιγμή που έθεσα αυτό το πρόβλημα έθεσα ένα πολιτικό πρόβλημα που λέει: στην Ιταλία παραμένουν σοβαρότατες κοινωνικές αντιθέσεις – αυτό δεν το λέω εγώ, το λένε όλοι – αλλά αυτές οι κοινωνικές αντιθέσεις δεν μπορούν να παραλληλιστούν με εκείνες τις κοινωνικές αντιθέσεις που εμείς βιώσαμε και μέσα στις οποίες γεννήθηκε, αναπτύχθηκε και πέθανε η εμπειρία των ΕΤ.

Εγώ αναλαμβάνω τις ευθύνες μου μέχρι τότε που πήρα το λόγο και μέχρι τότε καλώς ή κακώς εγώ ήμουν μέσα σε μια οργάνωση, άρα δεν μπορούσα να αποποιηθώ τις ευθύνες μου.

Ερωτ.: *Μορέττι, από τα πρακτικά των δικών φαίνεται πως συμμετείχατε σε ένοπλες επιχειρήσεις, πως σκοτώσατε.*

Μορέττι: Είναι ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα. Τον πόνο εκείνων που έχασαν ένα αγαπημένο τους πρόσωπο τον γνωρίζω πολύ καλά και ξέρω πως είναι ένα τραύμα που δεν επουλώνεται. Έτσι είναι η ανθρώπινη ζωή. Όταν πεθαίνει κάποιος που είναι κοντά μας, πολύ κοντά μας, δεν υπάρχει τίποτα που να ελαφρύνει τον πόνο μας. Είναι και δικό μου πρόβλημα. Δηλαδή αυτή η σύγκρουση που έλαβε βίαιο κι αιματηρό χαρακτήρα πρέπει να βρει μια εξήγηση. Μου χρειάζεται να βρω μια εξήγηση. Το χειρότερο που μπορώ να ακούσω είναι: «πέθαναν χωρίς λόγο». Αυτό είναι παράλογο, γιατί σε μια σύγκρουση δεν πεθαίνεις χωρίς λόγο. Να λοιπόν το πρόβλημα που θέτουμε, που θέτω κι εγώ: να αναζητήσουμε τη σημασία αυτής της πάλης που διεξήχθηκε. Δεν ξέρω σε ποιον θα φανεί χρήσιμη, σε εμένα σίγουρα ναι. Εννοώ πως όποιος έχασε ένα αγαπημένο του πρόσωπο δεν μπορεί να κάνει τίποτε άλλο από το να καταφύγει μέσα στον εαυτό του. Εκείνο που αντίθετα χρειάζεται η κοινωνία, σε σχέση με τους νεκρούς και τους πεσόντες κι από τις δυο πλευρές, είναι να αναζητήσει τους λόγους για ό,τι συνέβη. Αυτό πρέπει να κάνει η κοινωνία, πρέπει να το ανακαλύψει. Κι ό,τι έγινε μέχρι τώρα δεν φτάνει.

Ερωτ.: *Μπάρμπα Μπαλτζεράνι, εσείς πριν από ένα χρόνο στη δίκη Μόρο 3 αναλάβατε την ευθύνη για τη ληστεία στην οδό Πράτι ντι Πάπα και για τη δολοφονία δυο αστυνομικών, στο όνομα των «ΕΤ - Μαχόμενο Κομμουνιστικό Κόμμα». Μέσα σε ένα χρόνο αλλάξατε άποψη. Τι συνέβη σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα;*

Μπαλτζεράνι: Συνέβη ένα πολύ σημαντικό γεγονός, ή μάλλον συνέπεσαν δυο πολύ

σημαντικά γεγονότα: το ένα ήταν πως συνεχίστηκε η πολιτική ανάλυση που είχαμε αρχίσει από το 82 εμείς οι σύντροφοι που εξακολουθούσαμε μέσα κι έξω από τις φυλακές να υποστηρίζουμε τις ΕΤ, στην προσπάθεια μας να καταλάβουμε αν υπήρχαν ακόμη οι δυνατότητες να επαναπροτείνουμε την αρχική υπόθεση των ΕΤ σε μια κατάσταση που μεταβαλλόταν ταχύτατα. Αυτή η συζήτησή μας, ότι δηλαδή κατανοήσαμε πως συντελέστηκαν τέτοιοι μετασχηματισμοί στην εσωτερική και διεθνή κατάσταση που καθιστούσαν αδύνατο να επαναπροτείνουμε εκείνη την πολιτική πρόταση, συνέπεσε λοιπόν με τον καθορισμό ενός πολιτικού χώρου, που δεν μας τον χάρισε κανένας, αλλά αποτελεί μια δυνατότητα να δοθεί, με τρόπο ακόμη και αντιθετικό, μια πολιτική διέξοδος σε μια κοινωνική σύγκρουση που για μας έχει λήξει. Έληξε αντικειμενικά. Αναζητώντας αυτή τη διέξοδο, κι αυτό είναι πολύ σημαντικό για μας, μπορούμε έτσι να εξακριβώσουμε τους λόγους της ιστορίας μας, να αφαιρέσουμε το στρώμα ψεύδους, αποκρύψεων και δαιμονοποίησης που σε αυτά τα χρόνια συσσωρεύτηκε πάνω της. Δεν είχαμε άλλο τρόπο παρά να αναλάβουμε μέχρι τέλους τις πολιτικές και προσωπικές μας ευθύνες για αυτή τη σύγκρουση κι απ' την άλλη να καθορίσουμε την λήξη της. Πάνω σε αυτό θέλουμε να είμαστε σαφέστατοι.

Μορέττι: Ναι, η ένοπλη πάλη εξάντλησε τις δυνατότητές της.

Μπαλτζεράνι: Εκείνη η ένοπλη πάλη.

Μορέττι: Εκείνη η ένοπλη πάλη εξάντλησε τις δυνατότητές της. Η ένοπλη πάλη στην Ιταλία εξάντλησε τις δυνατότητες της σε ότι αφορά τη δική μας ιστορική εμπειρία.

Ερωτ.: *Εσείς Μπαλτζεράνι καθοδηγούσατε ομάδα ερυθροταξιαρχιτών που καταζητούνται ακόμη. Εικάζεται πως θα μπορούσαν ακόμη να προωθήσουν ένα σχέδιο ένοπλης πάλης. Μπορείτε να προτείνετε αυτή την ανάλυσή σας σε αυτούς τους πρώην συντρόφους σας που ίσως να σχεδιάζουν και να ετοιμάζουν μια επίθεση; Έχετε το θάρρος να αναλάβετε αυτή την ευθύνη.*

Μπαλτζεράνι: Η πρότασή μας απευθύνεται σε όλους ανεξαιρέτως. Εμείς δηλαδή λέμε ξεκάθαρα πως θέλουμε να αναλάβουμε την ευθύνη για όλη εκείνη την εμπειρία, ενώπιον όλης της κοινωνίας αυτής της χώρας. Πόσο μάλλον σε σχέση με τους συντρόφους στη φυλακή ή έξω από τη φυλακή που είναι πιο κοντά στον τρόπο σκέψης μας. Δεν σταματήσαμε ποτέ, παρόλες τις ανοιχτές ή κρυφές κριτικές που μας έγιναν, δεν σταματήσαμε να επαναπροτείνουμε την αναγκαιότητα αυτής της πολιτικής διεξόδου. Είναι ο μόνος τρόπος σήμερα με τον οποίο, νομίζω ως επαναστάτες, μπορούμε, με μονομερή τρόπο, δηλαδή χωρίς ανταλλαγές, χωρίς να ζητάμε τίποτα από κανένα, να ξεφύγουμε από τα πλαίσια μιας σύγκρουσης που δεν έχει πια κανένα λόγο ύπαρξης.

Μορέττι: Να απευθύνεις εκκλήσεις, εγκατέλειψε αυτό, πάρε εκείνο το άλλο, άλλαξε στρατηγική, ανάνηψε, όλα αυτά δεν επιδρούν. Οι κοινωνικές αντιθέσεις γεννιούνται από τις ισχυρές εντάσεις. Όποιος λοιπόν κάνει ορισμένες επιλογές δεν τις κάνει στη βάση εκείνου που του λέει κάποιος από την τηλεόραση.

Ερωτ.: *Δηλαδή νομίζετε πως δεν έχετε αρκετό κύρος για να επηρεάσετε τους τωρινούς ερυθροταξιαρχίτες;*

Μορέττι: Εγώ νομίζω πως έχω την ευθύνη να πω ξεκάθαρα και χωρίς καμία αμφιβολία πως εκείνου του τύπου η οργάνωση, η διαδικασία και η επιλογή που εμείς κάναμε μέχρι τώρα δεν έχει πια λόγους ύπαρξης. Εγώ δεν ενθαρρύνω κανέναν να κάνει τίποτα. Εγώ κάνω μια ανάλυση πολιτικού τύπου και ζητώ από όλους να την λάβουν υπόψη τους. Πάνω σε αυτό δεν έχω καμία αμφιβολία. Εκείνη η περίοδος που ζήσαμε

μέχρι τώρα τελείωσε, εξαντλήθηκε. Εξαντλήθηκε αντικειμενικά κι όχι γιατί το λέω εγώ. Εγώ απλώς το διαπιστώνω κι αναλαμβάνω τις ευθύνες μου: πως ήμουν ηγετικό στέλεχος των ΕΤ, πως ήμουν μέλος τους μέχρι μια κάποια ημέρα, πως ήμουν με τον Ρενάτο, όλη την ιστορία των ΕΤ, ανεξάρτητα από όσα έκανα ή δεν έκανα.

Ερωτ.: Εσείς Κούρτσο, που θα μπορούσατε να διεκδικήσετε κάτι σαν «κοπυράιτ» για την ονομασία «Ερυθρές Ταξιαρχίες», αναλαμβάνετε τώρα την ευθύνη να πείτε κάτι σε όποιον ακόμη νομίζει, όπως το νομίζατε παλαιότερα εσείς, πως η ένοπλη πάλη είναι μια πιθανή λύση σε ορισμένα από τα δεινά της χώρας μας;

Κούρτσο: Α, μα εγώ το έχω ήδη πει. Πάει ένας χρόνος που εμείς ανοίξαμε αυτή τη συζήτηση κι ο καλύτερος τρόπος για να αντιμετωπίζεις τα προβλήματα είναι να τα συζητάς. Εμείς ανοίξαμε μια συζήτηση αποτελεσματική, δηλαδή που δεν στηρίζεται σε εκκλήσεις. Η συζήτησή μας στηρίζεται σε μια ανάλυση. Προτείνει μια εκτίμηση της πραγματικής εμπειρίας εκείνων που την ένοπλη πάλη, την θέλησαν, την σκέφτηκαν, τη φαντάστηκαν, την έκαναν και την τελείωσαν.

Ερωτ.: Υπάρχει κάτι που θα θέλατε να σβήσετε από το πολιτικό και προσωπικό παρελθόν σας;

Μπαλτζεράνι: Εγώ νομίζω πως ήμουν πολύ τυχερή γιατί είχα το προνόμιο να ζήσω σε μια περίοδο μεγάλων κοινωνικών μετασχηματισμών, που έδωσα τη δυνατότητα να αναδειχτούν ευφυίες, ικανότητες, βαθιές αναλύσεις και ριζικές επαναστάσεις από πολιτική, κοινωνική, πολιτιστική, ανθρώπινη και προσωπική άποψη.

Κούρτσο: Εγώ δεν φοβάμαι την ιστορία μου. Έκανα πάρα πολλά σφάλματα, ποιος ξέρει πόσα, προσωπικά κι οικογενειακά. Σε σχέση με τη μητέρα μου, για παράδειγμα, έφυγα στα εικοσιένα μου από το σπίτι και η μητέρα μου αναγκάστηκε να μεταναστεύ-

σει και να ψάξει για δουλειά στην Αγγλία. Προφανώς ήταν ένα σφάλμα μου, ποιος ξέρει πώς μπορώ να εκτιμήσω σήμερα αυτό το οικογενειακό πλαίσιο, είναι ένα πρόβλημα...

Παρομοίως έκανα ένα σωρό πολιτικά σφάλματα. Η στρατεύσή μου είναι μακροχρόνια: ήδη στα μέσα της δεκαετίας του 60 ήμουν μέσα σε διάφορες οργανώσεις, εξέδοσα περιοδικά, έφυγα από ορισμένα, μπήκα σε άλλα, εντάχτηκα σε ενός ορισμένου είδους κόμμα, ύστερα σε κάποιο άλλο. Η ζωή μου είναι μια μακριά ιστορία γεμάτη αντιθέσεις.

Ερωτ.: *Καταλήγοντας, έχετε κάποιο σχέδιο, κάποια ελπίδα για το προσωπικό σας μέλλον;*

Κούρτσο: Μετά από δώδεκα χρόνια στη φυλακή είναι πολύ δύσκολο να έχει κανείς προσωπικά σχέδια για τη ζωή έξω από τη φυλακή. Η πραγματικότητα άλλαξε τόσο γρήγορα κι η ταχύτητα αυτής της αλλαγής είναι τέτοια που δέκα ή δώδεκα χρόνια στη φυλακή φαίνονται έτη φωτός. Έτσι, το ενδεχόμενο, γιατί πρόκειται για ένα απλό ενδεχόμενο, να ζήσω έξω από τη φυλακή μου επιβάλλει να κάτσω να ακούσω, να διερευνήσω τις τωρινές μορφές κοινωνικής ζωής.

Ερωτ.: *Κι εσείς Μπάρμπαρα Μπαλτζεράνι;*

Μπαλτζεράνι: Εγώ μπορώ μόνο να πω πως δεν άλλαξα τον τρόπο με τον οποίο θεωρούσα τον κόσμο, τις κοινωνικές αντιθέσεις. Η προσωπική μου κλίμακα αξιών παρέμεινε ανέπαφη. Η αντίληψη που έχω για τον κόσμο είναι, σε γενικές γραμμές φυσικά, παρόμοια με εκείνη που είχα πριν από ένα χρόνο, πριν από δυο ή τρία χρόνια.

Εκείνο που άλλαξε, όπως ήδη είπα, είναι η αντικειμενική κατάσταση γύρω μου. Άρα μέσα ή έξω από τη φυλακή το πρόβλημά μου θα είναι να την καταλάβω. Εγώ είμαι στη φυλακή και πιθανά θα παραμείνω εδώ για πολλά χρόνια, άρα συναντώ σοβαρά εμπόδια σε αυτή την προσπάθεια επανερμηνείας της πραγματικότητας. Αν θέλετε, η ελπίδα μου είναι αυτή: να καταφέρω να παραμείνω ζωντανή από αυτή την άποψη, να συνεχίσω να βρίσκω την ώθηση να κατανοώ τις δυνατότητες μετασχηματισμού, τις δυνατότητες βελτίωσης, τις δυνατότητες να ξεπεραστεί μια κατάσταση που στη χώρα μου και στον κόσμο σίγουρα πρέπει να αλλάξει και να βελτιωθεί. Ίσως θα πρέπει να πάψω να δίνω συνεντεύξεις.

Μορέττι: Θα μιλήσω πολύ νηφάλια. Εγώ δεν προτείνω καμία παράνομη οργάνωση. Ξόδεψα δέκα χρόνια από τη ζωή μου μέσα σε αυτή και τώρα είμαι αιχμάλωτος για επτά χρόνια. Άρα είναι 17 χρόνια, που συμπίπτουν ακριβώς με την ηλικία του γιου μου.

Ερωτ.: *Έχετε γιο Μορέττι;*

Μορέττι: Έχω ένα μεγάλο γιο, που όμως αυτού του είδους η ζωή που έκανα μέχρι τώρα, αυτή η ζωή η λίγο περιπετειώδης, δεν ήταν κατάλληλη για μια κάποια σχέση. Η ζωή που έκανα εγώ δεν μπορεί να συμβιβαστεί με τις ανάγκες ενός μικρού παιδιού, άρα...

Ερωτ.: *Ποια κοινωνία εύχεστε για το 17χρονο γιο σας;*

Μορέττι: Όταν κάποιος εύχεται κάποια κοινωνία πρέπει να φανταστεί το ρόλο που πρέπει να καλύψει μέσα σε αυτή τη κοινωνία. Εγώ σήμερα έχω το ρόλο του αιχμαλώτου των ΕΤ που παίρνει μια πολύ υπεύθυνη πρωτοβουλία, πολύ απλά, χωρίς ίχνος ιλαζονίας. Και τίποτε άλλο.

Μετάφραση: Δημήτρης Δεληολάνης